

duin

- ★ **Wulpen**
- ★ **Vogeltrek**
- ★ **Westlandse duinen**

INDEX '81-'83

De vogeltrek

door DICK MELMAN

Het moment dat onze broedvogels hun biesen pakken en afreizen naar hun winterkwartier, onttrekt zich meestal aan onze waarneming; pas na een tijdje mis je ze. Wie weet bijvoorbeeld, wanneer de Grutto vertrekt ?

De najaarstrek zelf verloopt niet zo ongemerkt. Met name in oktober kunnen in de duinen vele troepen trekkende vogels worden waargenomen. Merkwaardig genoeg is deze situatie in het voorjaar net andersom: dan is de trek veel minder gemakkelijk waar te nemen (omdat die zich vaak op grote hoogte of via een andere route afspeelt), terwijl de 'eerste waarneming' vrij eenvoudig is (omdat de vogels zingen of anderszins hun terugkeer duidelijk maken).

Voor mensen, die gehecht kunnen zijn aan hun stekkie, is het trekken een intrigerend verschijnsel. Waarom doet de vogel het en wie vertelt ze de weg waarlangs ze moeten vliegen ? Dat zijn de eerste vragen die zich opdringen, wanneer je ze in gure omstandigheden ziet ploeteren.

TREK PAS LAAT ONTDEKT

Trek als verschijnsel is pas betrekkelijk laat als zodanig herkend. In de klassieke oudheid beschrijft men weliswaar reeds het overvliegen van troepen vogels en brengt dit in verband met de veranderende weersomstandigheden, maar door het ontbreken van onderzoeksmogelijkheden bleef het bij vage voorstellingen. Die onduidelijkheid heeft lang geduurd. Zo was Linnaeus nog van mening dat de vogels zich in de winter niet lieten zien omdat ze een winterslaap hielden. Anderen weer dachten dat vogels van gedaante konden veranderen. Zo zou de Koekeek zich in een Sperwer veranderen. De ommekeer vond plaats in 1889 met de introductie van het ringonderzoek door de Deense leraar Mortensen. Het is door deze techniek, waarmee vogels individueel herkend konden worden, dat er zoveel van de vogeltrek bekend is geworden.

WAAROM TREK ?

Weer terug naar de eerste vraag: waarom trekken vogels ? De meeste opvattingen daarover zien in het optreden van de laatste ijs tijd de weg waarlangs de verklaring moet worden gezocht. Vele soorten die tijdens de intrede van de koudeperiode het veld -of beter hun veld- hebben moeten ruimen, hebben zich na de ijs tijd in de voldoende opgewarmde gebieden gevestigd. De trekwegen van sommige soorten zijn nu nog een weerspiegeling van de richting waarin ze destijds zijn verdreven. Zo vliegen Gele kwikstaarten in de herfst van Alaska naar Azië, terwijl de Canadese kraanvogels van Oostsiberië naar

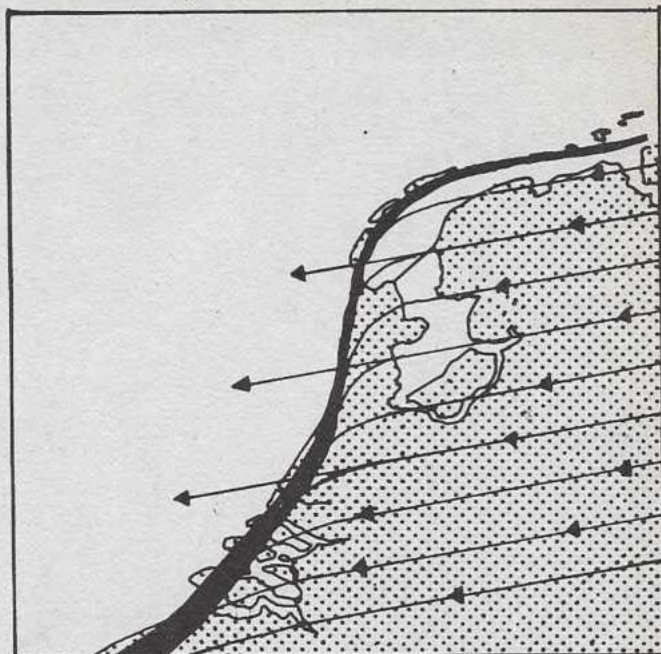
Vlucht trekkende spreeuwen

Noord-Amerika vliegen. Je kunt je afvragen wanneer deze vogels zullen merken dat het ook eenvoudiger kan. Hoewel aangeboren, blijkt trekdrang niet onveranderlijk te zijn. Aanpassingen en veranderingen kunnen vrij snel plaatsvinden. Zo heeft onze Blauwe reiger zich steeds meer tot een standvogel ontwikkeld, terwijl de Turkse tortel juist veel mobieler is geworden (maar nog geen trekvogel).

NAVIGATIEKUNST

Het oriëntatievermogen van vogels is een raadselachtige eigenschap. Er zijn veel proeven en waarnemingen gedaan om er enig begrip van te krijgen. Eén van de vragen was of vogels kompas vliegen of dat ze 'topografisch', d.w.z. op gezichtsvermogen vliegen (evt. ook d.m.v. sterren).

Wanneer we in de duinen lopen en zien hoe de meeste vogeltroepen vrijwel parallel aan de kustlijn vliegen, zijn we misschien geneigd te denken dat ze op gezichtsvermogen vliegen. Nu blijkt dat maar ten dele juist te zijn. Spreuwen en Vinken, die in Engeland overwinteren, volgend de kustlijn omdat ze een hekel aan de zee hebben. Ze vliegen liever een omweg langs de kust om bij Calais over te steken dan dat ze rechtstreeks over zee vliegen. Maar waar blijkt dan uit dat ze de kustlijn niet als oriëntatie nodig hebben? Wel, het is uit waarnemingen gebleken dat de trekroute, zowel de richting als de hoogte, afhankelijk is van de weersomstandigheden. Hoe ongunstiger het weer is, hoe lager de vogels trekken en hoe meer ze een 'veilige' route (in dit geval de kustlijn) volgen.

Stuw bij de trek van landvogels.

Is het nu gunstig weer, voor Vinken is dat een matige oostenwind bij zonnig weer, dan durven ze wél de kortste weg te nemen en steken dan op grote hoogte de Noordzee over, zodat ze voor ons nauwelijks waarneembaar zijn. Ze hebben dan de kustlijn niet per sé nodig en kunnen dus op kompas vliegen.

DUINEN EEN STUWROUTE

Het verschijnsel dat vogels zich door bepaalde berrières in banen laten leiden wordt ook wel stuwing genoemd. Grote wateroppervlakten en (vaak) open terreinen hebben zo'n barrièrewerking. De duinen zijn door hun ligging aan de Noordzee in de herfsttrek een grote stuwbaan. Alle vogels die vanuit het noordoosten komen aanvliegen, buigen hun vliegrichting naar het zuiden af wanneer ze de kust bereiken. Het is om deze reden dat de duinen een ideaal terrein vormen om herfsttrek waar te nemen. Duidelijk zal zijn dat meer vogels langs de stuwbaan vliegen naarmate je meer zuidelijk bent. Rond Wassenaar is de stuwing maximaal.

BRONNEN

1. B.H.C. Grzimek, 1980. Grzimeks Tierleben, Teil 7.
2. J. Taapken en D.A.C. van den Hoorn, 1978. Trekvogels.
3. L. Tinbergen, 1949. Vogels onderweg.